

kmcl i 1814 steg den til 26.000 kmcl i 1816. Fra da af skete imidlertid et jævnt fald indtil 1825, overensstemmende med tidligere viden om den københavnske handels vanskeligheder. 1825-31 stabiliseredes handelsflåden en anelse under niveauet for 1814. Bemærkelsesværdigt er dog det forholdsvis langsomme fald i perioden 1816-25. Samtidig viser opgørelser over besejlingen af København, at det enkelte skib foretog flere rejser på København pr. år i slutningen end i begyndelsen af perioden. Disse forhold sammenholdt med oplysninger om de udsejlede skibes destinationer viser, at den oversøiske aktivitet for 1807 forsøgte retableret straks efter freden, men forgæves. Samtidig var der dog i hele den undersøgte periode en ikke ubetydelig aktivitet på mere nærliggende markeder. Det må, som forfatteren også gør, bemærkes, at resultaterne bygger på skibenes drægtighed, og ikke på bestuvningen.

I en række mindre afsnit behandles handelsflådens sammensætning. København synes under opbygningen af flåden 1814-16 at have været afsætningsplads for ældre udenlandske skibe. Under den følgende periodes fald og stagnation gav det sig udslag i en stigende andel af ældre skibe. Ejerforholdene belyses, bl. a. påvises en vis specialisering mellem rederne ved valg af operationsområde, og der foretages en redegørelse for udbredelsen af de forskellige skibstyper gennem perioden.

Bogens undertitel »En historisk statistisk detailundersøgelse« angiver et begrænset sigte. Alligevel kan det konkluderes, at den ganske vist noget omstændelige redegørelse for materialet og dets bearbejdning giver et metodisk sikkert eksempel på arbejde med kvantitativt kildemateriale, og at der samtidig opnås afgørende ny viden om de generelle økonomiske forhold i perioden.

Per Boje

C. F. Holm: Bidrag til Sundtoldens Historie. Reprografisk genudgivet og forlagt af Selskabet for Udgivelse af Kilder til Dansk Historie, København, 1975. 207 s.

Bidragene til Helsingørs historie er talrige og gode. Ud over selvstændige bøger fremkommer der næsten hvert år artikler i »Fra Frederiksborg Amt«, siden 1906, og i »Årbog udgivet af Handels- og Søfartsmuseets Venner«, siden 1942. I 1960 genudgav Kronborgmuseets daværende direktør, Knud Klem, »M. Galschiøt: Helsingør omkring Midten af forrige Aarhundrede. 1921,« og i 1972 udsendte han, stadig leder af bymuseet på Marienlyst Slot, »Helsingør. Vandringer i by og egn«. 1971 offentliggjorde Landsarkivet for Sjælland m. m. ved arkivar Andreas Jørgensen som det første bind af registraturer over rådstuearkiver en meget grundigt kommenteret oversigt over sundbyens arkivalier fra 1426 til op i 1870'erne. Som et bidrag til den by- og miljøpleje, som i de seneste år har gjort den gamle købstad endnu mere attraktiv, udsendte Nationalmuseet i 1973 »Historiske huse. Fortegnelse over bevaringsværdige ældre bygninger i Helsingør«. I 1975 har Det Nationalhistoriske Museums nyudnævnte direktør, Povl Eller, som årbog 1974 fra Frederiksborg Amts Historiske Samfund fået udgivet en fornemt illustreret redegørelse for »Borgerne og billedkunsten på Christian 4.s tid. Uddrag af Helsingørs skifteprotokoller 1621-1660«. Og nu i 1976 er Ludvig Boesens beskrivelse fra 1757 af »Auricula Benedicta« blevet genudgivet.

Med støtte fra Statens Humanistiske Forskningsråd er optrykt C. F. Holms »Bidrag til Sundtoldens Historie, navnlig dens indre Udvikling, eller Sex og tredive Aar under Øresunds Toldkammer. Kjøbenhavn. 1855«.

Nyudgaven fremtræder udmærket i teknisk henseende, men giver iøvrigt eksempler på næsten alle de undladelsessynder, der kan begås i en sådan anledning. Der er intet forord, som fortæller, hvorfor bogen er fundet værdig til genudgivelse, og der orienteres

ikke om, hvem der har forestået redaktionen. Om forfatteren gives ikke een eneste oplysning. Ud fra teksten og fra Hof- og Statskalenderen må læseren selv finde frem til, at Carl Frederik Holm blev ansat ved toldkammeret i 1819 som elev på prøve, avancerede til chef for dets translationskontor og senere kasserer samt efter Øresundstoldens ophævelse kom til Horsens som toldkasserer. Af forfatterens aftrykte salgsprospekt fremgår, at den foreliggende bog kun er et første bind, rækkende indtil 1839, og at to følgende bind var påtænkt. Det er muligt, at C. F. Holm her ville have meddelt en højst tiltrængt indholdsfortegnelse samt et personregister. Nu lades læseren ganske i stikken, idet nyudgivelsen ikke har udarbejdet disse to næsten uundværlige hjælpemidler til bogens brug. Redaktionen indskrænker sig til een side med håndskrevne rettelser tilføjet af C. F. Holm, men der oplyses intet om, hvor disse er fundet.

Alle de nævnte svagheder ved udgivelsen til trods er bogen af den allerstørste værdi for administrations-, finans-, handels- og lokalhistorien. Bidragenes indledning er for så vidt andenhånds, da den bygger på Baden, Thaarup, Nathanson m. fl. Men der aftrykkes også for tidsrummet indtil 1819 en del ikke andet steds offentliggjorte arkivalier, samt tariffen og statistikker. Første afsnit fortsætter med disse »primære kilder« indtil direktorskiftet ved gehejmestatsminister F. Moltkes afgang i 1833. Andet afsnit belyser den daglige forretningsgang i oberst A. G. Kroghs direktorperiode 1833–39. Og hermed slutter den værdifulde beskrivelse.

Forfatterens prospekt lader imidlertid forstå, at der i 1855 forelå et manuskript til et 2. bind af Øresundstoldens historie, i gehejmekonferensråd N. A. Holtens direktortid 1839–50. Og yderligere var der bestemt et 3. bind om årene efter 1850, hvor premierminister C. A. Bluhme fik indtægterne fra monarkiets største embede. Da C. F. Holm jo levede en del år efter toldkammerets ophævelse i 1858, må det håbes, at det påtænkte værk er blevet fuldført. Nærværende genudgivelses ukendte redaktør vil kunne give et vægtigt bidrag til forskningen, om han måtte kunne finde forarbejderne til 2. og 3. bind og få dem offentliggjort.

Jørgen Tvevad

Ole Küllerich: Politikerne Estrup og hans Konge. Kbh., Gyldendal, 1975. 147 s.

I 1883 stiftedes »Højres Fond« som et finansieringsorgan for regeringspartiet, der i sin folketingsgruppe kunne tælle 27 og i sin landstingsgruppe 52 medlemmer, altså næsten halvdelen af rigsdagens mandater, dog kun en fjerdedel, fremgået af den lige og almindelige valgret. Efter de sidste valg under den reviderede grundlov, i foråret 1915, talte højregrupperne 8 folketings- og 29 landstingsmænd, kun lidt over en femtedel af rigsdagsmedlemmerne og blot en femtededel af de folkevalgte. Fondens udgifter til valgagitation, konservative aviser o.s.v. havde altså ikke bidraget overbevisende til Højres trivsel.

Ved stiftelsen i efteråret 1915 af Det Konservative Folkeparti blev den gamle fond ophævet, og i stedet kom »Den Konservative Fond«. Allerede i 1918 viste det reorganiserede parti sig ikke at omfatte alle konservative grupper, og »Højres Fond« blev genstiftet, dog nu såvel formelt som reelt uafhængigt af partiet. Siden har fonden med privat indsamlede midler bl. a. støttet forsvarssagen, ydet indsats i grænsespørgsmålet og modarbejdet grundlovspolitikken i 1939 og 1953. Desuden har man »finansieret anerkendte historiske og videnskabelige værker om den samfundsmæssige udvikling i Danmark fra 1864 til 1901 med den hensigt at påvise, at Danmark dengang blev styret med forstand og ansvarsbevist af de gamle højreregeringer«.

Den sidstnævnte opgave blev i 1962 på overbevisende måde – inden for de behand-